

GAZIEL A IGUALADA EL 1930: UNA CONFERÈNCIA INÈDITA

MANUEL LLANAS

En el moment (1998) d'enllestir el meu estudi sobre Gaziel desconeixia el text que motiva l'aportació present.¹ Tenia notícia, això sí, de l'episodi que, d'Igualada estant, m'havia documentat Salvador Riba. Gràcies a la seva amabilitat, en efecte, vaig poder aleshores fixar la data de la conferència (11 de juliol de 1930) i reproduir la dedicatòria que en aquella avinentesa Gaziel va estampar al llibre de visites de l'Ateneu Igualadí de la Classe Obrera, entitat que va promoure i albergar l'acte. Una dedicatòria que, en sintonia amb el tema de la dissertació ("Cultura i política"), feia així: "Alguna vegada se m'ha demanat què volia dir quan jo propugnava la cultura per damunt de tota política. Ara contestaré que el qui no sàpiga el que jo volia dir, ho entendreà plenament si es dóna el gust tan sols de fer un tomb per aquesta casa".

La menció inicial de Gaziel a les viles espirituals remet a una altra conferència seva, feta el 26 d'octubre de 1923 a Girona, on a grans trets va defensar la necessitat que, a Catalunya, una colla de ciutats esdevinguessin focus de cultura i, així, contrapesessin la macrocefàlia barcelonina.² I pel

que fa als conceptes recollits en el títol, el conferenciant reprenia un del seus *leit-motiv* dels anys vint: el vassallatge ignominiós que, a parer seu, retia la cultura a la política dins l'Estat espanyol.³

La premsa local va fer-se el natural ressò de la sessió a l'Ateneu. D'una banda, *El Dia de Igualada* de l'endemà, 12 de juliol, en publicava una ressenya anònima de redacció maldestra i confusa; més que no pas llegir-s'hi, s'hi endevina que el director de les escoles de l'Ateneu ("el senyor Fàbrega"), presentador del conferenciant, no es va estar d'al·ludir a la fama d'antipatriota i d'amargat que alguns li atribuïen. Per part seva, i el mateix dia 12, la *Gaceta comarcal. Diari de Igualada* feia públiques, en un extens editorial, discrepàncies radicals amb la tesi de Gaziel, a qui retreu la intenció de desorientar l'auditori amb "combinacions sofisticades", "retocs d'ingenuïtat" i "una mica de lirisme". La principal acusació la

1. Agustí Calvet i Pasqual (Gaziel) (1887-1964) va ser periodista i escriptor, un dels millors de la literatura catalana contemporània. Corresponsal i director de *La Vanguardia*, fou autor, entre d'altres, de *Tots els camins duen a Roma* (1958), *Castella endins* (1959) i *Història de La Vanguardia* (1884-1936). (N. de la R.)

2. Cf. Manuel Llanas. *Gaziel: vida, periodisme i literatura*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1998, p. 123-127.

3. Per a l'exposició de les malvestats derivades, segons Gaziel, de la subjecció de la cultura a la política, cf. "Una traïció denunciada" (*La Vanguardia*, 3-II-1928) i "Maragall, Don Francisco y la política" (*El Sol* [Madrid], 26-V-1928), articles on l'autor esbossa alguns dels punts de vista descabdellats a la conferència igualadina. Altrament, el debat entre aquests dos conceptes es troba en el rerefons de la polèmica suscitada el 1927 arran del decret de novembre de l'any anterior que donava entrada a la Real Academia Española de la Lengua al gallec, al basc i al català. Una polèmica d'ampli abast que a Catalunya desencadena en bona part la intervenció de Gaziel i en la qual participen múltiples personalitats de la vida cultural i política (vegeu el llibre meu citat a la nota anterior, p. 201-208).

basa en el fet que el conferenciant manejava un concepte ideal i arcàdic de cultura, sense contacte amb la realitat, i que reduïa falsament l'activitat política a les conteses electorals. En realitat, argumenta, la segona incideix sobre la massa de ciutadans molt més que la primera, i això, segons l'editorial, el conferenciant no pot acabar-s'ho: *“L’afirmació que féu Gaziell de què, fins ara, els catalans hem donat més importància a “les eleccions” que a la cultura, és ja un tòpic una mica rebregat. Ben mirat, potser, per aquells que l’esgrimeixen no és més que la justificació de la pròpia ineficàcia.”*

Per rematar la rèplica, l'editorialista afegia, amb més raó que un sant, que gràcies a la política i als triomfs electorals Catalunya havia obtingut unes institucions culturals (Institut d'Estudis Catalans, escoles professionals de la Mancomunitat) perdurables i prestigioses. En fi: atès que la cultura fa “una funció educativa” i la política una de “directiva”, calia que la primera (tal com sostenia Joan Estelrich) s'acollís a la tutela de la segona.

El text que transcriu tot seguit procedeix d'un autògraf que Gaziell redacta pocs mesos després de la conferència. Ho dedueixo de la cal·ligrafia (que correspon a aquella època) i de les paraules que, a tall d'exordi, precedeixen el guió. Perquè es tracta d'això, del guió de la conferència, ampliat per Gaziell ben segur que amb el propòsit de publicar-lo en un lloc o altre. L'original de l'escriptor va sobreviure a l'incendi que, el 1979, va devastar la llibreria Catalònia i l'editorial Selecta, emplaçades al mateix edifici. En aquella malaurada avinentesa, sucumbiren a les flames (i a l'aiguat provocat pels bombers) una pila de manuscrits d'escriptors publicats per aquell segell editor. Ara i adés n'apareixen restes, d'aquell calamitós naufragi, com ara els tres fulls ara exhumats, que la gentilesa de Sebastià Borràs em va fer a mans fa cosa de dos o tres anys. En la transcripció només hi he introduït un parell o tres d'esmenes exclusivament ortogràfiques, que en res no alteren la fidelitat a l'original.

MANUEL LLANAS I PONT (Avinyó, 1952) es va doctorar amb una tesi sobre Agustí Calvet, Gaziell, publicada sota el títol *Gaziell: vida, periodisme i literatura* (1998). És professor titular de Filologia Catalana a la Universitat de Vic. Autor de nombrosos articles i llibres, actualment està publicant una història del llibre a Catalunya.

CULTURA I POLÍTICA

(NOTES D'UNA CONFERÈNCIA)

La nit de l'onze de juliol d'enguany vaig donar a l'Ateneu Igualadí de la Classe Obrera —admirable institució cultural, creada i sostinguda exclusivament amb esforç popular— una conferència parlada, que per títol tenia el mateix d'aquestes ratlles.

No he sabut desprendre'm de les breus notes preses. Llavors totes cabien en un paper de fumar. Però llur ressonància ha anat creixent a dintre meu, d'una manera involuntària. Per desempallegar-me'n d'una vegada, en lloc de llençar aquelles notes breus no he tingut més remei que ampliar-les, tant com elles mateixes han volgut. Aquí us les dono. Ara potser em deixaran en pau. I si han maldat tant per no quedar ofegades, qui sap si és perquè es veuen amb cor d'interessar a un cercle de catalans més ample que el de la nit que varen començar de néixer.

—Gràcies. Precisament Igualada és una de les “viles espirituals” de les quals jo parlava a Girona, durant la tardor de 1923, molt poc després d'haver-se produït el cop d'Estat que va suprimir oficialment, si no totes les viles, gairebé tot l'esperit de Catalunya.

—Peu per entrar en tema. La cultura va entrar en conflicte amb la política. Què va passar? Cosa mai vista. País Basc-Navarra-Catalunya. A l'arbre de la catalanitat hi havia un excés de fullaraca, i en canvi li faltaven arrels.

—Desequilibri entre cultura i política a casa nostra. Política intensíssima, a moments vertiginosa. Cultura escassa i gairebé sempre precària. No sols això: ademés, cultura supeditada a política. És

impossible de recordar les eleccions guanyades o perdudes, els triomfs esclatants, els àpats [de la] victòria. El nombre de candidats i diputats, com les estrelles del cel, com les arenes de les platges. En canvi, els homes i les institucions que han fet obra forta i perdurable de cultura poden comptar-se amb els dits de les mans, i encara potser en sobrarien. (Un dels més grans i més purs, En Joan Maragall, no va voler acceptar mai la candidatura de diputat, amb elecció segura, que li va ésser oferta i gairebé imposada diverses vegades, algunes d'elles amb prec i pressions dels que se'n diuen irresistibles, fets personalment per Prat de la Riba i Francesc Cambó.) I jo us dic que un gran llibre, una revista comarcal ben feta, un diari català, un centre com aquest, un Orfeó Català i fins uns Cors de Clavé han fet més per la catalanitat que totes les eleccions perdudes o guanyades, i que el vent s'emporta. No oblideu mai que unes eleccions s'assemblen més a un partit de futbol que a un home que llaura la terra.

—Què és la cultura? Llibres i intel·lectuals? No: és una cosa infinitament més complexa. És el nivell d'espiritualitat, al qual es desenrotllen totes les manifestacions, fins les més humils, d'un poble. Un pobre fuster que clava un clau amb tots els cinc sentits, posant en aquesta operació senzillíssima un ver amor al seu ofici, fa un acte de cultura molt més positiu que un savi pedant que omple vint volums de prosa fosca i indigesta. L'home que educa els seus fills, el patró que estima els seus obrers, la pobra vella que resa amb fe sincera, el

ciudadà que procura enaltir la vida del seu poble, fan cultura. Cultura no són llibres: és la mateixa vida noblement viscuda. Per això la política divideix els homes en partits adversos, i la cultura els agermana en un sol esperit.

—I així veiem el següent fenomen: la política que compta en el món només es produeix en els pobles d'una gran cultura. Perquè quan el nivell espiritual d'un país és enlairat, la política es produeix automàticament, i aqueixa política és bona. En canvi, enlloc no veureu una política de primer ordre, producte d'una societat culturalment atrassada.

—Cultura i política, doncs, són dugues realitats interdependents, en el sentit de que la primera és anterior i superior a la segona. La cultura és la planta de l'espiritualitat d'un poble, i la política és tan sols un dels fruits, no l'únic, ni el més necessari, que produeix aquest esperit.

No tothom qui fa política es pot dir que faci cultura. Per experiència sabem que la política molt sovint coincideix amb la més perfecta buidor i fins i tot amb la barbàrie. En canvi, tinguem sempre present que el qui fa cultura, per modesta que sigui, fa sempre una obra d'alta, de pura i de durable política, de l'única que és prou forta per resistir els temps i mantenir-se per damunt de totes les vicissituds de les coses i els homes.

- Gràcies. Precisament Igualada és una de les «villes espirituals» de les quals jo parlava a Girona, durant la tardor de 1923, molt poc després d'haver-se produït el cop d'Estat que va suprimir, oficialment, ^{(sino tots les viles,} gairebé tot l'esperit de Catalunya.

- Pau per entrar en terra. La cultura ve entrant en conflicte amb la política.

Què ve passant? Cosa mai vista. País Baso-Normau i Catalunya. A l'altre de la catalanitat hi havia un excés de fullorons, i en canvi li faltaven ells.

- Desequilibri entre cultura i política - cosa nostra. Política, intervencionista, a moments venginosa. Cultura escassa i gairebé sempre passiva. No són això: ademés, cultura supeditada a política. És impossible de recordar les eleccions guanyades o perdudes, els triomfs, esbaltants, els èxits victoriosos. El nombre de sig. candidats i diputats, com el nombre del col, com les arenes de les platges. En canvi, els llocs i les institucions que han fet els fets i podrien de cultura, potser comptar-se amb els dits de la mà, i encara potser un sol.

Un dels més grans i més
purs, en Joan Maragall,
no va voler acceptar
mai la candidatura
de diputat, amb elecció
segura, que hi va haver
efecte i gairebé imposada
diversos vegades, alguns
l'elles amb pretes i
promissos dels
que s'en lincen
insistibles, fets
personalment per
Estat a la Riba,
Francesc Cambó.

El altre, una revista començant ben feta, un diari català,
un centre amb gust, un Orfeó Català i fins uns Clots
de Llaví, han fet més per la catalanitat que tots les
eleccions perdudes o guanyades, i que el vent s'emporta.
No oblidem mai que una elecció s'assabenta més
a un partit de futbol, que a un lloc que llavors
la veia.

- i d'ús a la cultura? Lletres i intel·lectuals? No: és una
cosa infinitament més complexa. És al nivell d'espí-
ritualitat, al qual es desenvolupen totes les manifestacions,
fins les més humils, d'un poble. Un poble fortíssim
que clava un clau amb tot els seus sentits, potent en